

Kult slova v tradičnej dolnozemskej kultúre

AK NA POČIATKU BOLO SLOVO, V PRÍPADE SLOVÁKOV NA DOLNEJ ZEMI PLATÍ TÁTO VŠEOBECNE PRIZNANÁ A OSVOJENÁ PRAVDA VÝZNAMOVO VIAC-ROZMERNE. KEĎ V TROCH ETAPÁCH POSTUPNE OD POSLEDNEJ DEKÁDY 17. STOROČIA OSÍDLOVALI DOLNÚ ZEM, KEĎŽE V PREVAŽNEJ MIERE IŠLO O EVANJELIKOV ZO STOLÍC HORNÉHO UHORSKA, K ICH PRIRODZENEJ VÝBAVE A DUCHOVNEJ POŽIVNI, KTORÚ SI BRALI DO BATOHOV ŽIVOTNEJ NÁDEJE, PATRILO SLOVO PÍSMO – BIBLIE, AKO AJ VZÁCNA RODINNÁ RELIKVIA, PRECHÁDZAJÚCA DODNES ZAKAŽDÝM DO DEDIČSTVA GENERÁCIÍ – TRANOSCIOUS.

Udržanie a zveľadovanie slovenského jazyka bolo kľúčovým východiskom k vytváraniu a upevňovaniu národnej, kultúrnej a duchovnej identity Slovákov vo všetkých prostrediach Dolnej zeme – od území v súčasnom juhovýchodnom Maďarsku, v Aradskej župe v Rumunsku, celej srbskej Vojvodine, ako aj v časti súčasného Chorvátska, akcentujúc prihraničnú oblasť so Srbskom v Iloku.

Veľký evanjelický kostol v Békešskej Čabe.

KEĎ NÁDEJE POSILŇOVALA SLOVENSKOSŤ

Dolnozemci bez výnimky, majú v sebe zakorenenú túžbu po poznaní, ruka v ruku s osídľovaním svojich budúcich nových domovov vyzdvihovali význam vzdelanosti, posúvajúcu stáročiami až do dnešných dní kvalitu ich života, širokospektrálne prejavenie sa dosahu ich snažení v politicko-spoločenskom, hospodársko-podnikateľskom, kultúrnom, vedeckom, literárnom, umeleckom a esteticko-duchovnom spektre ich činnosti a aktivít.

Zakaždým dodávali nadčasovú pridanú hodnotu príznačnými pre dolnozemských Slovákov akostnými atribútmi: cielavedomosťou, húževnatosťou, tvorivou flexibilitou v procese, schopnosťou obetovať sa pre osoh vecí nielen v mene individuálneho prospechu či rodinných statkov, ale aj so zreteľom na citlivé vnímanie celého spoločenstva – dediny či postupne i mesta, školy, cirkevného zboru, vznikajúcich kultúrnych – čitateľských a divadelno-ochotníckych spolkov a neskôr aj hospodársko-remeselníckych spolkov a združení či dobročinných spolkov.

PRÍJEMNOSTI SPLÁCANIA DLHOU PREDKOM

Slováci na Dolnej zemi v ich vyše 250-ročnej histórii vystavali, vytvorili a zaznamenali nejednu „hradu prepevnú“, podmieňujúci a určujúci tak ich kultúrno-intelektuálnu svojbytnosť, ako aj sociálno-duchovné a esteticko-etické črty komplexnej ľudskej výbavy a kvality ich života. Uvedme niektoré, ktoré ich formovali, ba dodnes významne ovplyvňujú.

K prvým stavbám, ktoré si okrem obydlí evanjelickí osadníci postavili, patrili chrámy. V Békešskej Čabe si Slováci vystavali Malý kostol (v tom čase bez veže) v priebehu piatich mesiacov v roku 1745, aby v rokoch 1807 – 1824 postavili Veľký evanjelický kostol, kapacitne najväčší evanjelický chrám v strednej a východnej Európe.

Takmer v každej z obcí, v ktorej žijú Slováci v Srbsku, svojou monumentálnosťou vyčnievajú kostoly. S ich stavbou začali dolnozemci po získaní náboženskej slobody v roku 1781. Tunajší Slováci, prevažne evanjelického vierovyznania, stavajú postupne Božie chrámy v Báčskom Petrovci (1783), Kysáči (1794), Hložanoch (1797)... V Selenči mali Slováci rímskokatolíckeho vierovyznania kostol už v roku 1784. V Starej Pazove sa konali evanjelické služby Božie pod šírým nebom už v roku 1770. Slováci osídľivší Nadlak, základný kameň evanjelického kostola položili roku 1812. Slovenskí evanjelici v Solanoch (Chorvátsko) si kostol postavili v roku 1912.

Najstarší dom v Báčskom Petrovci pochádza z roku 1799.

Dobová fotografia Slovákov v Kysáči, 1935.

Oltár v staropazovskom chráme.

Duchovné slovo na každý deň.

Vstup do čabianskeho chrámu.

Veľký evanjelický kostol v Békešskej Čabe pojme 5 000 ľudí.

Evanjelický chrám v Starej Pazove, kde si Slováci pripomenuli 245 rokov od ich príchodu na Dolnú zem.

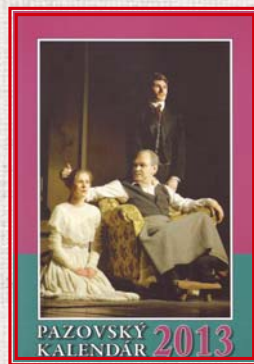
S formovaním dolnozemskej inteligencie s výrazným príspevom pribúdajúcich a zároveň z Horného Uhorska aj pozývaných učiteľov a duchovných sa vo všetkých častiach Dolnej zeme vytvárali v rôznom časopriestore životodarné podmienky a predpoklady na vznik určujúcich a dodnes vitálnych a rozvíjajúcich sa inštitúcií starajúcich sa o potvrdzovanie slovenskej identity tu žijúcich autochtónnych slovenských menšín.

To všetko sa dialo a má živé pokračovanie najmä vďaka vzniku a rozvoju školstva, súčinnosti evanjelickej cirkvi a. v., šírenia knižnej kultúry skrze prácu vydavateľstiev, činnosti knižníc, ako aj bohatej histórie dolnozemských novín, časopisov, rôznych almanachov a populárnych ľudových kalendárov.

” V slovenskom jazyku

Kúpali nás matky v slovenskom jazyku
utierali klinovníkom
na ktorý vyšli slovenské vzorky
do slovenských piesní obliekali náš spánok
aby sme ani vo sne nezabudli
na náš pôvod
v slovenskom chráme nás pokrstili
aby sme nikdy nemohli
do iného jazyka odísť
slovenskou modlitbou naprávali
naše kroky do života
veď velebiť Pána
a nájsť tú správnu cestu
sa človeku podarí
len v materinskom jazyku. ”

Ivan Miroslav Ambruš, Nadlak

Obľúbený tradičný kalendár.

Ivan Miroslav Ambruš, básnik z Nadlaku.

Vzdelanosť a šírenie slova, literatúry a poznania, sa na Dolnej zemi nieslo v 19. storočí v duchu štúrovských snažení, spolky založené na národno-kultúrnom princípe sa zameriavali na širšie ľudové vrstvy. Avšak už roku 1829 vznikla v Kulpíne Slovenská spoločnosť čitateľská, v tom istom roku P. J. Šafárik, M. Godra a J. Rohoň založili v Hložanoch osvietenecko-klasicistickú spoločnosť Societa Slavica.

V duchu štúrovských národno-oslobodeneckých tradícií založil v roku 1845 petrovský kaplán Štefan Václav Homola prvú nedeľnú školu na Dolnej zemi. Čoskoro po nej v rovnakom roku v Báčskom Petrovci a takisto zásluhou Štefana Homolu, revúckeho rodáka, evanjelického farára, národného buditeľa, pedagóga a publicistu (o. i. dolnozemskeho prispievateľa do Štúrových Slovenských národných novín) vzniká Obecná knižnica, nesúca jeho meno aj v súčasnosti. V roku 1864 si Slováci v Iloku založili slovenskú cirkevnú (evanjelickú) školu, ktorej dlhoročným učiteľom bol významný pedagóg a národovec Jozef Maliak.

Rok 1919 zaznamenal výnimočný pedagogický vklad Slovákov na Dolnej zemi z hľadiska celosvetového významu podpory slovenskosti: v spomínanom roku bolo v Báčskom Petrovci založené slovenské gymnázium, nesúce vo svojom názve meno Jána Kollára. Nielenže sa stalo baštou vzdelanosti Slovákov v Srbsku, liahňou tamojšej slovenskej inteligencie, ale od svojho zrodu dodnes je jedinečnou, najväčšou a najstaršou slovenskou školou naprieč celým slovenským zahraničím vo svete, v ktorej neprestajne, bez odmlky, znie slovenská reč.

Zdroje:

www.uszz.sk, www.slovenskezahranicie.sk, www.slovackizavod.org.rs, www.oslovma.hu, www.savez-slovaka.hr, www.slovacivrumunsku.sk
publikácie: Slováci v Srbsku z aspektu kultúry, Dolnozemskí Slováci - hranice určenia, Pitvaroš a Pitvarošania, Dolnozemský zápisník

Fotografie: Imrich Fuhl, Michal Madacký, Ľudo Pomichal

Autorský námet a realizácia: Ľudo Pomichal

Vizuálna koncepcia a tlač: Creativ line, s.r.o.